

ROMÂNII AMERICANI ȘI DICTATUL DE LA VIENA

Evenimentele internaționale grave din vara anului 1940, care au culminat cu rupturile teritoriale românești¹ din iunie, august și septembrie, au fost urmărite cu atenție și emoție de oficialitățile americane. Ziarele din S.U.A. au consemnat că „rezolvarea problemei Transilvaniei este crudă și nedreaptă din momentul în care s-a admis ca 1,5 milioane de români să treacă sub jugul maghiar. Or, Anexa a impus părerile ei bazate pe tancuri și avioane”². Se aprecia că România „nu avusese altă cale”, amestecul Germaniei și al Italiei, în problemele balcanice, ducând Bucureștii la „politica de astăzi”³. S.U.A. au considerat că „arbitrajul” de la Viena era contrar doctrinei Stimson (nerecunoașterea modificărilor teritoriale săvârșite prin forță)⁴.

Opinia publică din S.U.A. a acordat o atenție deosebită situației României de la finele lui august 1940. „Ziarele americane, se scria într-un referat al Legației române de la Washington D.C., se interesează de aproape de evenimentele întâmpinate în ultimul timp în România, publicând lungi articole, telegrame și reportaje, dând hărți și detalii asupra țării noastre”⁵.

Luând atitudine față de propaganda fascistă în problema „dreptății arbitrajului” fascist de la Viena, Radio New York sublinia, în emisiunea sa din 31 august 1940, orele 22, că România a fost forțată să cedeze în urma unor mari și oneroase presiuni militare, din partea Reich-ului nazist și al Italiei fasciste⁶. Postul de radio Pittsburgh opina că „populația română, este mai degrabă, gata să lupte decât să treacă sub stăpânirea maghiară. Rezistența devine din ce în ce mai mare”. Comentatorul de politică externă al postului de radio Philadelphia scria, la rândul ei: „Populația română a fost gata să apere Transilvania cu armele. Ea a așteptat numai ordinul conducătorilor. Acest ordin n-a fost dat și România n-a putut opri intrarea trupelor maghiare pe teritoriul românesc”⁷.

Referitor la compoziția etnică a populației din nordul Transilvaniei, Barnet Nover respingea, în comentariul publicat în „Washington Post”, „statisticile” guvernului horthyst și propaganda deșănțată făcută de Budapest pe marginea așa-zisei rezolvări „echitabile” a problemei demo-

¹ F.R.U.S., 1940, I, p. 496—507; vezi și Ph. Mosely, *Is Bessarabia Next?*, în „Foreign Affairs”, XIX, October, 1940, p. 237—244

² Arh. M.Ap.N., fond 5 417, dosar f.n., Poziția 974, f. 18

³ *Ibidem*, f. 23, 264

⁴ Hoover Institution, Palo Alto, S.U.A. Bruts Coste Papers, Box no. 2; item. C. Vișoianu Papers, Box. no. 1; C. Hull, *The Memoirs*, New York, 1948, II, p. 1 168

⁵ Arh. Stat. București, fond, Ministerul Propagandei Naționale, Presă externă, dosar 1 105, f. 1

⁶ O. Măteșescu, *Istoria nu face pași înapoi (Logica istoriei împotriva Dictatului de la Viena)*, Cluj Napoca, 1985, p. 206

⁷ *Ibidem*, p. 208

grafice⁸. „Arbitrajul“ de la Viena, conchidea Nover, reprezenta o „revizuire de frontieră făcută cu toporul“, el aducând „grave prejudicii României“⁹.

Articolele apărute în presa americană, pe marginea tragediei României de la finele lui august 1940, făceau o paralelă între aspectele etnice ale Tratatului de la Trianon și „arbitrajul“ fascist de la Viena. În marea majoritate a cazurilor, se opina că, prin sistemul tratatelor de pace, de la finele primului război mondial, problema minorităților naționale fusese rezolvată favorabil, câtă vreme la Viena nu existase o asemenea posibilitate¹⁰. Majoritatea articolelor, însoțite de hărți, statistici și fotografii, conchideau că Dictatul de la Viena prejudicia grav interesele poporului român, el reprezentând o anomalie în istoria raporturilor internaționale. De aici, marea majoritate a comentatorilor vedeau caracterul efemer al „arbitrajului“. „Dictatele impuse de dictatori — opina Milton G. Lehrer — au avut întotdeauna soarta făuritorilor lor. Nimic nu se poate clădi, într-adevăr, pe violență, după cum nimic nu se poate clădi pe nisip: nici dictaturi și nici diotate“¹¹.

Emigrația română de peste Ocean a condamnat și înfierat „arbitrajul“ de la Viena ca un mijloc de agresiune brutală și samavolnicie fascistă¹².

Presa românilor americani a condamnat Dictatul de la Viena, grupul etnic organizând numeroase acțiuni prin care a fost adusă în atenția cercurilor guvernamentale și opiniei publice din S.U.A. injustețea „arbitrajului“ impus României la 30 august 1940. O mare adunare a avut loc, la 22 septembrie 1940, la Philadelphia — inițiativa aparținea „Comitetului Național Român“ din statul Pennsylvania; cu acel prilej, manifestații au adresat șefului executivului american, Franklin Delano Roosevelt, o telegramă în care, printre altele, se spunea: „Românii americani din statul Pennsylvania, mereu și pentru totdeauna cetățeni buni și loiali ai Statelor Unite și principiilor pentru care se pronunță această mare și adevărată democrație, protestează, în modul cel mai energic, împotriva marii nedreptăți făcute României la Viena, unde frontierele etnice și etnografice ale Transilvaniei au fost ciuntite nemilos și acordate Ungariei (...). Vă rugăm, prin urmare, domnule Președinte, în numele lui Dumnezeu, al dreptății și umanității să folosiți bunele dumneavoastră oficii pentru corectarea acestei mari nedreptăți făcute României“¹³. Un mesaj identic a fost adresat premierului englez Winston Churchill. Totodată, o telegramă, adresată generalului Ion Antonescu, ce făcea ecoul acestei adunări, emigrația exprimându-și „protestul energic împotriva știrbirii hotarelor românești și strămoșești“¹⁴.

⁸ *Ibidem*, p. 214

⁹ *Ibidem*

¹⁰ Arh. Stat. București, fond Ministerul Propagandei Naționale, Presă externă, dosar 1 105, f. 1—10

¹¹ M. G. Lehrer, *Ardealul pământ românesc*, Cluj Napoca, 1951, p. 1

¹² M. Mușat, 1940, *Drama României Mari*, București, 1992, p. 175

¹³ „America“ din 26 septembrie 1940

¹⁴ *Ibidem*

Gazetele și publicațiile românilor americani au acordat spații largi tragediei prin care trecea poporul român. Un comunicat, din 14 septembrie 1940, al conducerii ziarului „Românul american“, din Detroit, sublinia poziția potrivnică față de conținutul „arbitrajului“ fascist de la Viena și reafirma drepturile inalienabile ale poporului român asupra Transilvaniei.

Într-un articol publicat în limba engleză, în săptămânalul „Foaia poporului“ din Cleveland, precedat de „rugăminte ca cititorii să-l predea prietenilor lor americani, dintre care mulți nu cunosc adevărul întreg asupra Transilvaniei“, se afirma: românii transilvăneni au fost analfabeți după războiul mondial în proporție de 35%. România a reușit, în 20 de ani, să reducă analfabetismul la 20%. Acest proces va fi întrerupt acum, prin cedarea către Ungaria, de către dictatorii de la Viena, a jumătate din Transilvania. Aproximativ 1.200.000 de români au fost azvârliți înapoi sub o stăpânire străină, pe care o detestă și de care s-au rupt la cea dintâi ocazie, cu mult înainte ca Tratatul de la Trianon să fi sancționat gestul lor. Numai cei orbiți de nebunia ideii totalitare, a instaurării unei „noi ordini“ în Europa, pot să se amăgească crezând că această reglementare arbitrară a disputei asupra Transilvaniei ar putea să asigure pacea. Dimpotrivă, ea creează bazele pentru continuarea disputelor. Indiferent ce cred grofii maghiari, popoarele nu sunt vite de povară, nu sunt sclave, nu pot fi transferate de la libertate la sclavie. Americanii trebuie să țină minte aceste lucruri, trebuie să-și reamintească propria lor luptă pentru libertate și atunci vor înțelege hotărârea românilor de a-și redobândi libertatea¹⁵.

Toate celelalte gazete și publicații româno-americane — „America“, „Glasul Tineretului“ din Detroit, „Românul American“, „Solia“, „The New Pioneer“ etc. — au înfierat „arbitrajul fascist“ de la Viena, iar organul de presă oficial al „Uniunii și Ligii S.R.A.“ a informat despre regimul de teroare instaurat de autoritățile horthyste în partea de nord-vest a Transilvaniei. „Românii, se scria într-un articol, sunt persecutați pentru toate crimele imaginare și siliți să plătească cei 20 de ani și mai bine de stăpânire românească în vechiul Ardeal. Imediat după ce s-a desființat legea agrară în Transilvania ocupată de unguri, 400 de români au fost arestați la Gherla. Zeci de țărani au fost omorâți. În mai multe sate gospodăriilor românești li s-a dat foc...“¹⁶. În același număr, ziarul tipărea un articol în limba engleză despre Transilvania, însoțit de următoarea rugăminte adresată cititorilor: „În răspuns la campania de propagandă a maghiarilor din America și la noianul de falsuri, cu care aceștia au invadat lumea engleză pentru a justifica crima de la Viena, facem să apară acest articol, rugând pe cititorii noștri de a-l prezenta redacțiilor acelor ziare locale care au căzut în cursa jocului maghiar“¹⁷.

Într-adevăr, cercuri ale emigrației ungare, susținute de unii oameni politici americani, începuseră o campanie denigratoare la adresa românilor

¹⁵ „Foaia poporului“, din 6 octombrie 1940

¹⁶ „America“ din 3 octombrie 1940. Ziarul a apărut în anul 1907 din inițiativa părintelui Moise Balea

¹⁷ *Ibidem*

și încercau să „justifice“ Dictatul de la Viena. Deputatul John Lesinski, vândut propagandei ungare, a introdus, la finele lui 1940 în „The Congressional Records“ un articol care jignează demnitatea națională a românilor. „Acțiunea“ Lesinski și încercările elementelor horthyste de a induce în eroare opinia publică și cercurile politico-diplomatice americane, au primit riposta convenită din partea emigrației române din S.U.A. Ziarul „Solia“, organ al Episcopiei ortodoxe române din S.U.A., sublinia: „Deoarece Transilvania este pentru americani abia un simplu nume, propagandiștii unguri au putut, în ultimii douăzeci de ani, să formuleze pretenții și să răspândească povești pe care nici un istoric sau savant imparțial nu le-ar putea susține“¹⁸; și, în continuare, după ce se prezenta istoria milenară a Transilvaniei, leagăn de formare a poporului român, al culturii și religiei sale, ziarul evidenția că propaganda horthystă, din motive lesne de înțeles, evitase orice aluzii la aceste constante istorice, juridice și morale.

„Foaia Poporului“, săptămânal etnic de la Cleveland, s-a făcut și ea purtătoarea mișcării de protest antirevizionistă a românilor americani, publicând, la 29 septembrie 1940, detalii asupra acestor chestiuni. La o întrunire a emigrației române, s-au adoptat moțiuni de protest față de acțiunea Lesinski, ce au fost adresate autorităților federale. Se cerea ca românilor să li se permită dreptul la replică prin publicarea unor materiale în foaia oficială a congresului american. Colonia românească din Dearborn, statul Michigan, organizată în „Clubul cetățenilor româno-americani“, a expediat lui Lesinski o telegramă de protest, în care se arăta că românii americani vor vota împotriva lui la viitoarele alegeri, deoarece deputatul reprezenta o cauză falsă și contribuia la falsificarea adevărului în fața opiniei publice americane. „Dacă apărați, se scria în finalul telegramei, și sprijiniți drepturile ungarilor și negați dreptul natural și istoric al românilor din Transilvania, comiteți o crimă oribilă împotriva istoriei“¹⁹.

VALERIU FLORIN DOBRINESCU

THE ROMANIAN AMERICANS AND THE VIENNA DIKTAT

(Summary)

The author presents with an abundance of yet-unpublished documents, the points of view of the Washington administration and, respectively, the Romanian Americans (voiced primarily in mass media and manifestations) towards the fascist Diktat in Vienna which awarded the North-Western part of Transylvania to Horthy's Hungary-this highly arbitrary award partially cancelled the Decision taken by the Grand National Assembly in Alba Iulia and confirmed *de jure* by the Trianon Treaty.

¹⁸ „Solia“ din 6 octombrie 1940

¹⁹ „America“ din 24 septembrie 1940